

Debreceni Egyetem
Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

SZOCIOLÓGIA BA

Záróvizsga tétel
a 2019/2020. tanév 1. félévi vizsgaidőszakától

I. Szociológiaelmélet és történet

1. A szociológia születése (Durkheim, Marx és Weber)

Durkheim: társadalmi tény, társadalmi munkamegosztás és szolidaritástípusok, anómia
Marx: konfliktuselmélet, osztályelmélet, polarizációs elmélet, formáció modell, Marx munkásságának kritikája, Weber: cselekvésemélet, társadalomszerkezet elmélet (osztályok és rendek), protestáns etika és kapitalizmus

Durkheim, Émile: A szociológia módszertani szabályai, in Felkai-Némedi-Somlai (szerk.): *Olvasókönyv a szociológia történetéhez I (a továbbiakban: Olvasókönyv I.)*, 272-291.

Marx, Karl: A tőke, in *Olvasókönyv I*, 171-174. VAGY Marx: Kommunista kiáltvány, in *Olvasókönyv I*, 133-141.

Dahrendorf, Ralf (1997): Az osztálytársadalom modellje Karl Marxnál In: Angelusz Róbert (szerk.): A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok. ÚMK, Budapest, 138-155.

Weber, Max: Szociológiai alapfogalmak. Gazdaság és társadalom (részlet), in *Olvasókönyv I*, 480-483, 484-485, 497-498. lásd még: Weber, Max: Gazdaság és társadalom 1. 37-38 (mi a szociológia), 51-54, (cselekvésemélet)

Weber, Max: A protestáns etika (részlet), in: *Olvasókönyv I*, 550-585.

Weber, Max: Gazdaság és társadalom: A megértő szociológia alapvonalai 2/3. Budapest, 1996. 8. fejt., 6., 32-45. (letölthető:

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzod_es_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto/ch01s04.html#ftn.id506791)

2. Identitás és szocializáció a szociológiatörténetben

Durkheim: társadalmi norma és anómia
szerep, sztereotípiák, előítélet, szocializáció, szocializációs színterek,
identitás, az „én” és a „személyiség” társadalmi meghatározottságai

Durkheim, Émile: Az anómiás öngyilkosság, in: *Az öngyilkosság*, KJK, 1967, 245-282. vagy Osiris, 2000, 260-302.

Aronson E. (1995): Társas lény KJK Bp. 233-275.

Mead, G. H. (1973): A pszichikum, az én és a társadalom szociálbehaviorista szempontból. Gondolat Kiadó, Budapest. III. fejezet VAGY Mead, G. H.: A pszichikum, az én és a társadalom szociálbehaviorista szempontból. (részlet) In: *Olvasókönyv II*. 258-269.

3. Struktúra, rétegződés, milió és mobilitás, szegénység a szociológiatörténetben

Beck: kockázati társadalom, individualizáció, osztály utáni társadalom
Hradil: milió, életstílus, szubkultúra, Sen: társadalmi egyenlőtlenség és szegénység
Schulze: élménytársadalom, Bourdieu: habitus, tőkefajták

- Beck, Ulrich: "Túl renden és osztályon" in: *A társadalmi rétegződés komponensei*, szerk. Angelusz R., Budapest, Új Mandátum, 1997. 418-468.
- Hradil (1995): Régi fogalmak és új struktúrák. Milió-, szubkultúra- és életstílus-kutatás a 80-as években in.: Andorka R., S. Hradil, J. L. Peschar (szerk.): Társadalmi rétegződés Aula 347-385. old.
- Sen, Amartya(2003): A szegénység, mint a képességek hiánya. In: Sen, Amartya: A fejlődés mint szabadság. Európa Könyvkiadó, Budapest, 4. fejezet 144-178.
- Schulze, Gerhard: „Élménytársadalom. A jelenkor kultúrszociológiája (részlet). *Szociológiai figyelő* 2000/1-2. 135-157. VAGY uő.: A Német Szövetségi Köztársaság kulturális átalakulása, in.: *A kultúra szociológiája*, (szerk.: Wessely Anna), Osiris-Láthatatlan Kollégium, 1998. 186-204.
- Bourdieu, Pierre: Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke, in: Olvasókönyv II, 431-445. lásd még: Bourdieu, P (1998): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke In: Lengyel Gy. Szántó Z. (szerk.): Tőkefajták: A társadalmi és kulturális erőforrások szociológiája 155-177.

4. Hatalmi viszonyok és társadalmi konfliktusok a szociológiatörténetben

Marx konfliktuselmélete, Weber hatalom és uralomelmélete

Dahrendorf konfliktus- és uralomelmélete, életesélyek, opciók és ligatúrák

Lenski szintéziselmélete

Marx, Karl: Kommunista kiáltvány, in *Olvasókönyv I*, 133-141.

Weber, Max (1987): Gazdaság és társadalom: A megértő szociológia alapvonalai 1. Budapest, KJK 77 oldal és 221-252. (hatalom és uralom, uralom típusai)

Dahrendorf, Ralf (1994): *Modern társadalmi konfliktus*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1994; 21-57, 58-90, 225-260, 261-303. (1, 2. 7. 8. fejezet)

Dahrendorf, R.: Társadalmi struktúra, osztályérdekek és társadalmi konfliktus, in: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei Válogatott tanulmányok*. Új Mandátum Könyvkiadó, 1997. 341–358.

Lenski, G. E. (1997): Hatalom és privilégium. Elmélet a társadalmi rétegződésről. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok*. ÚMK, Budapest, 302-340.

5. Harmóniaelméletek, funkcionalizmus a szociológiatörténetben

Parsons: strukturalista funkcionalizmus, társadalmi rendszer és integráció

Funkcionalista rétegződéselmélet és annak kritikái

Merton: funkciók és diszfunkciók, látens és manifeszt funkciók

Parsons, Talcott: A modern társadalmak rendszere, In: *Olvasókönyv II*, 40-61.

Davis, K. - Moore, W. (1997): A rétegződés néhány elve. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok*. ÚMK, Budapest, 10-23

Tumin, M. (1997): A rétegződés néhány elve: kritikai megjegyzés. In: Angelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei. Válogatott tanulmányok*. ÚMK, Budapest, 49-62.

Gans, Herbert, J.: Mire szolgálnak az érdemtelen szegények, *Esély*, 1992, 3, 3-17. (letölthető: http://www.esely.org/kiadvanyok/1992_3/mireszolgalna.pdf)

Merton, R. (2002): Társadalomelmélet és társadalmi struktúra. Osiris Bp. 98-166. (Manifeszt és látens funkciók)

6. Gazdaságelmélet és racionális döntésmélet a szociológiatörténetben

Racionális döntés és játékelmélet, kollektív cselekvés (Elster, Olson)

Polányi: formális és szubsztantív ökonómia, integrációs formák és intézményesülésük

Elster, Jon: "Racionális döntések." In: *Olvasókönyv II.*, 215-231. VAGY uő: *A társadalom fogaskerekei*, Osiris, 1995, 1-3. fejezet.

Olson (1997): *A kollektív cselekvés logikája*. Budapest, Osiris, 16-22., 28-42., 72-87.

Polányi Károly: *Az archaikus társadalom és gazdasági szemlélet (A gazdaság helye a társadalomban)* Budapest, Gondolat Kiadó, Budapest 1976. 197-228. VAGY Polányi K.: A gazdaság, mint intézményesített folyamat. In Szántó Z. - Lengyel Gy. szerk.: *A gazdasági élet szociológiája* Aula Bp. 1994. 37-48.

II. Társadalomismeret

1. A demográfia mint tudomány. Népeség, népesedés. Demográfiai átmenet elmélete, a termékenység közgazdasági és szociológiai elméletei. A termékenység és halandóság hazai és nemzetközi trendjei. A társadalom demográfiai rétegződése. Kiemelt demográfia csoportok jellemzői (nők, idősek, fiatalok és gyermekek), elméletek, hazai és nemzetközi trendek.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 286-370

Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest 34-52. old.

Monostori Judit - Őri Péter - Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2015. 1-3., 9. és 12. fejezet

2. A család mint meghatározó társadalmi csoport. A családfejlődés elméletei, a családfunkciók változásai, nemzetközi és hazai tendenciák.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 393-426

Cseh-Szombathy László (1979): A család meghatározása. In: Cseh-Szombathy László: Családszociológiai problémák és módszerek. Gondolat Kiadó, Budapest 5-13.

Somlai Péter (2013): Család 2.0 – Együttélési formák a polgári családtól a jelenkorig. Budapest: Napvilág Kiadó 19-75, 120-162.

Monostori Judit - Murinkó Livia (2015): Család- és háztartásszerkezet. In: Monostori Judit - Őri Péter - Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2015. 9. fejezet.

3. Kultúra, értékek és normák szerepe a társadalomban. A deviancia jelensége, elméletek és módszerek, nemzetközi és hazai tendenciák.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 566-598, 598-640.

Antalóczy-Füstös-Hankiss (2010): Mire jó a kultúra I-II. Magna Produkció, Budapest

Wessely Anna (2003): A kultúra szociológiája, Osiris, Budapest

4. Társadalmi egyenlőtlenségek, szegénység, a szegénység típusai és mérése, a depriváció fogalma. Szegénység- és egyenlőtlenség elméletek, a szegénység és egyenlőtlenség nemzetközi és hazai trendjei, társadalompolitikai vonatkozások.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 116-154

Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest 205-237

Sen, Amartya(2003): A szegénység, mint a képességek hiánya. In: Sen, Amartya: A fejlődés mint szabadság. Európa Könyvkiadó, Budapest

Spéder Zsolt (2002): Szegénység a társadalomelméletben – szegények a társadalomban. In: Spéder Zsolt: A szegénység változó arcai – tények és értelmezések. Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság - Századvég Kiadó, Budapest 18-46

Ferge Zsuzsa (2012): A kirekesztés útjai. In: Ferger Zsuzsa: Vágányok és vakvágányok a társadalompolitikában. Válogatott tanulmányok. L'harmattan Kiadó – Könyvpont Kiadó, Budapest 67-102

5. Társadalomszerkezet és rétegződés, státus és szerep, osztály és réteg és az elit fogalma. Társadalomszerkezet és rétegződés elméletei és főbb nemzetközi képviselői (harmónia és konfliktus elméletek), a társadalomszerkezet kutatás módszerei, nemzetközi és hazai főbb tendenciák.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 155-200

Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest 93-164

Dahrendorf, R. (1994): A modern társadalmi konfliktus. Gondolat Kiadó. Bp. 21-57, 58-90, 225-260, 261-303 (1, 2, 7, 8. fejezet)

S. Hradil (1995): Régi fogalmak és új struktúrák. Milió-, szubkultúra- és életstílus-kutatás a 80-as években in.: Andorka R., S. Hradil, J. L. Peschar (szerk.): Társadalmi rétegződés Aula 347-385. old.

6. A társadalomszerkezet és rétegződéskutatás hazai képviselőinek munkássága: Ferge munkajelleg csoportok. Kolosi státuscsoport modellje és a terhes babapiskóta. Szelényi három új osztály modellje: értelmiség útja az osztályhatalomhoz, szocialista vállalkozók modell és menedzserkapitalizmus.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 175-200

Ferge Zsuzsa (2002): Struktúra és egyenlőtlenségek a régi államszocializmusban és az újkapitalizmusban Szociológiai Szemle 2002/4 9-33

Kolosi Tamás(2000): Terhes babapiskóta, Osiris, Bp 2000 27-30, 176-206

http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0010_2A_19_Tarsadalmi_retegzodes_olvasokonyv_szerk_Gecser_Otto/ch05s04.html

Konrád György - Szelényi Iván (1989): Az értelmiség útja az osztályhatalomhoz Gondolat, Bp. 178-312. old.

Szelényi Iván (1992): Harmadik út? Polgárosodás a vidéki Magyarországon (részlet) Bp. Akadémiai könyvkiadó, 65-92. old.

Szelényi Iván(1995): Menedzserkapitalizmus Magyar Lettre Internationale 1995 no. 19, 21-29. old.

7. A társadalmi és térbeli mobilitás. A társadalmi mobilitás fogalma, típusai, nyitott és zárt társadalom, migráció. Társadalmi mobilitás elméletek, a mobilitáskutatás három generációja. A mobilitáskutatás módszerei. A társadalmi és térbeli mobilitás nemzetközi és hazai trendjei.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 233-285

Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest 93-126.old.

Monostori Judit - Őri Péter - Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2015. 10. és 11. fejezet.

8. A társadalom térbeli szerkezete. Urbanizáció, regionális különbségek, a településszociológia alapjai. Urbanizációs és városökológiai elméletek, urbanizációs tendenciák, szegregáció és slumosodás. Magyarországi trendek: késleltetett városfejlődés a szocializmusban, településtípusok szerinti és regionális különbségek, lakásviszonyok, településfejlesztési- és lakáspolitikák.

Andorka R. (2006): Bevezetés a szociológiába. Osiris, Budapest 201-233

Valuch Tibor (2015): A jelenkori magyar társadalom. Osiris, Budapest 53-74. old.

Városshociológia szerk Szelényi Iván (1973): Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 7-88., 108-224, 324 -441

Csizmady Adrienne (2003): A lakótelep, Budapest : Gondolat, 29 - 55 oldal, 171 - 221 oldal

Település- és városszociológia. Szöveggyűjtemény (2004) szerk.: Csizmady Adrienne; Husz Ildikó, Gondolat Kiadó 11-49, 155-181

Kovách Imre et al (2012 szerk.): Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon, Argumentum, Budapest, Települések és régiók: 115-190 oldal
Kovách Imre (2012): A vidék a ezredfordulón. Argumentum, Bp. 22-65, 92-134, 174-206.

9. A munka társadalmi meghatározottsága, a munkaparadigma térvesztése, a bér munka és a munkaerőpiac válsága

Török Emőke (2014): Munka és társadalom A munka jelentésváltozásai a bér munkán innen és túl Károli Gáspár Református Egyetem -L' Harmattan Kiadó, Budapest, 15-53. old.
Csoba Judit (2011): Munkaerő-piaci változások, leszakadó társadalmi csoportok Debreceni Egyetem Szociológia és Szociálpolitika Tanszék Debrecen, 9-43. old.
Robert Castel(1998): A szociális kérdés alakváltozásai Kávé Kiadó, 349-418. old

10. Az aktív- passzív munkaerő-piaci politikák kialakulása, működése, hatékonysága.

Galasi Péter-Nagy Gyula (2012): Az aktív munkaerő-piaci eszközök In. Fazekas Károly-Scharle Ágota (szerk): Nyugdíj, segély közmunka A magyar foglalkoztatáspolitikai két évtizede 1990-2010. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány Budapest 182-193. old.
<http://mek.oszk.hu/11400/11433/11433.pdf>
*Csoba Judit (2009) „Akarnak-e dolgozni a munkanélküliek”: A munkanélküliek munkavállalói képessége és hajlandósága *Esély* 20:(5) pp. 3-20. (2009)*
Cseres-Gergely Zsombor- Molnár György (2014): Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkapiac In. Kolosi Tamás-Tóth István György (szerk.) Társadalmi riport 2014, Tárki, Budapest 204-225. old. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b331.pdf>

III. Módszertan

1. A társadalomtudományi kutatás alapjai:

- a tudományos megismerés sajátosságai
- az okság természete, az okság kritériumai
- a kutatási folyamat főbb lépései, jellemzői
- a kutatás típusai tartalom (felderítő, leíró, magyarázó) és idődimenzió szerint (keresztmetszeti és longitudinális vizsgálatok)
- a kvalitatív és kvantitatív vizsgálatok általános jellemzői
- a változó fogalma és a mérési szintek

Kötelező irodalom:

Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest: Balassi Kiadó. 1-5 fejezetek (17-170. oldal)

2. A mintavétel logikája:

- a reprezentativitás fogalma
- a mintavételek típusai

Kötelező irodalom:

Earl Babbie: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest: Balassi Kiadó. 7. fejezet (201-246. oldal)

3. Az interjú technika:

- az interjú vizsgálatok előnyei és hátrányai
- interjú típusai (célzottság és strukturáltság szerint)
- a narratív interjú jellemzői
- az interjú vizsgálatoknál használt mintavételek jellemzői
- az interjúvázlat (kérdések) összeállításának alapvető szabályai
- kérdezői hibák
- az interjú elemzésének alapvető formái

Kötelező irodalom:

Heltai Erzsébet – Tarjányi József: A szociológiai interjú készítése (interneten elérhető)
Solt Otília (1998): Interjúzni muszáj! In: Solt Otília: Méltóságot mindenkinek. Összegyűjtött írások I. Budapest: Beszélő, 29-48. old. (interneten elérhető)

4. A fókuszcsoportos módszer:

- a fókuszcsoportos vizsgálatok előnyei és hátrányai
- a fókuszcsoportos vizsgálat folyamata
- a csoportok összeállításának szabályai
- a fókuszcsoport vázlat (kérdések) összeállításának alapvető szabályai
- a moderátor szerepei
- a fókuszcsoport elemzésének alapvető formái

Kötelező irodalom:

Vicsek Lilla (2006): Fókuszcsoport. Budapest: Osiris Kiadó, 17-80. old.; 127-302.

5. A terepkutatás és a tartalomelemzés:

- a terepkutatás típusai
- a terepkutatás felépítése, módszerei
- a terepkutatás szabályai
- a tartalomelemzés folyamata

Kötelező irodalom:

Earl Babbie (2004): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest: Balassi Kiadó, (Kvalitatív terepkutatások, Beavatkozás-mentes vizsgálatok) 315 – 380. old.

Résztevéő megfigyelés. In.: Letenyei László (szerk.): Településkutatás I.-II. Módszertani kézikönyv és szöveggyűjtemény. Budapest: TeTT könyvek, 71-97. old. (interneten elérhető)

6. A kérdőíves kutatás jellemzői:

- a kérdőíves vizsgálatok előnyei és hátrányai
- a kérdőíves vizsgálatok típusai, lehetőségei és korlátai (személyes kérdezés, online kérdezés, telefonos kérdezés)
- a kérdőív szerkesztésének alapvető szabályai

Kötelező irodalom:

Babbie, E. (2003): A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Budapest, Balassi. 5. és 9. fejezet

Fischer, Gy. (2001): Hihetünk-e a közvélemény-kutatásoknak? Budapest, Bagolyvár. 72-98

Scipione, P. A. (1994): A piackutatás gyakorlata. Budapest, Springer-Verlag. 139-168

7. Az adatelemzés alapjai:

- a változó fogalma és a mérési szintek
- a hipotézisvizsgálatok alapvető elve
- leíró statisztikák (frequency, átlag, medián, módusz) és statisztikai próbák (keresztábra, hí-négyzet próba, t-próbák, szóráslemzés)

Kötelező irodalom:

Falus Iván - Ollé János (2000): Statisztikai módszerek pedagógusok számára. Budapest: Okker Kiadó. 17-207, 327-349.